בסיס אימונים פיקודי

פיקוד הצפון מפעיל בסיס אימונים לחיילי מילואים — גדודי חיל רגלים וחיל משמר, גדודי אבטחה של הג"א, כוונני נשק נ"ט וחיילי מינהלה. בשנת העבודה 1981 התאמנו בבסיס אלפי חיילים, רובם במחזורי אימון שבועיים.

בחודשים אפריל, מאי ויולי 1982 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת בבסיס. נבדקו: ארגון וכוח אדם; תכנון וביצוע האימונים; אחזקה של רכב ונשק; פיקוח על האפסנייה ועל צריכת דלק; סדרי אבטחת נשק ומסמכים. בדיקת השלמה נערכה במיפקדת פיקוד הצפון.

ארגון וכוח אדם

בסוף אפריל 1982 שירתו בבסיס 19 חיילים מעל התקן: 15 בשירות קבע וארבעה בשירות חובה.

תנועת התחמושת בבסיס והמספר הרב של יחידות שהתאמנו בו מצדיקים העסקת מחסנאי טכני— תחמושת; התפקיד אויש רק לסירוגין משום שלא נקבע תקן לתפקיד זה.

תכנון וביצוע אימונים

1. מיפקדת פיקוד הצפון קובעת את תכנית האימונים ומביאה אותה לידיעת היחידות בראשית שנת העבודה. ההדרכה נעשית בשיטת החניכה: יחידה מתאמנת בפיקוח מפקדה ולידו מוצב חונך מסגל הבסיס, האחראי לצד התורתי הדרכתי.

לא הוגדרו הכישורים הנדרשים לתפקידי חונך ומדריך. חונך־קצין הוצב להדרכה בבסיס אם סיים קורס קצינים וחוגר־מדריך — אם עבר קורס מפקדי כיתות. החונכים והמדריכים לא עברו מיבחני התאמה להדרכה או השתלמויות בשיטות הדרכה. בדיקת נתוני הכשרתם של חונכים, ששימשו בתפקיד זה במהלך שנת 1982, העלתה, שראש ענף אימונים בבסיס, בדרגת רס"ן, לא היה בוגר קורס מפקדי פלוגות; שלושה קצינים זוטרים הוצבו כמדריכים לבסיס עם סיום קורס קצינים.

2. בחודשים אוקטובר 1981 — מארס 1982 תוכננו ובוצעו אימונים של 36 יחידות בגודל של מחלקה עד גדוד. מיפקדת הפיקוד תיכננה לשנת העבודה 1981 22 השתלמויות ריענון בהפעלת נשק נ"ט מאחד הסוגים, ובוצעו רק 19. למארס 1982 נקבע אימון ריענון בהפעלת נשק נ"ט מסוג אחר לשני גדודים ובוצע אימון רק לגדוד אחד. האימונים בוטלו על ידי מיפקדת הפיקוד או על ידי החטיבות מסיבות שלא היו באחריותו של הבסיס.

3. במסגרת האימון נערך גם בוחן לגבי הכושר הגופני של החיילים. חלק מהחיילים שוחררו מהבוחן בשל סיבות רפואיות או בשל גיל גבוה. בדיקת תוצאות הבוחן של שש יחידות שהתאמנו העלתה, כי בשתיים מהן היו התוצאות נמוכות: מבין 93 חיילים מתאמנים של אחד הגדודים נגשו לבוחן כושר גופני 59 חיילים (כ־63%) ועברו אותו בהצלחה 16 בלבד (כ־27%); מבין 199 חיילים מתאמנים של גדוד אחר ניגשו לבוחן כושר גופני 167 חיילים (כ־84%) ועברו אותו בהצלחה 98 חיילים (כ־59%); הציון שניתן לשתי היחידות בנושא זה היה "נמוך" ו"בינוני".

4. ב־15.9.81 נפצע חייל מילואים פציעה קלה מרסיס רימון שהוא עצמו זרק. הפציעה אירעה כאשר ניסה לבצע תרגולת של ירי לעמדה בעקבות זריקת הרימון, על פי הוראת מפקד המחלקה, אף הוא חייל מילואים.

מתחקיר שערך ענף בטיחות במחלקת הדרכה במטכ"ל/אג"מ התברר, כי בתיק התרגיל ובתדריך המוקדם לא צוין, שאין לבצע תרגולת ירי אחרי זריקת רימון, אף כי הדבר אסור על פי הוראות הבטיחות. משטרה צבאית חוקרת קבעה, כי החונך הפלוגתי התרשל במילוי תפקידו בכך שלא וידא שהתרגולת תבוצע בהתאם להוראות הבטיחות. החונך הועמד לדין בגין התרשלות במילוי תפקיד. בספטמבר 1982, לאחר הביקורת, החלו לכלול בתיקי האימונים הוראות בטיחות מעודכנות.

5. לבסיס הוקצו שטחי אימונים. הביקורת העלתה שש תלונות של ישובים ושל תושבים בסביבת הבסיס, שהוגשו לצה"ל או למשרד הביטחון בשנת 1981, על פגיעה וגרימת נזקים בשטחים מעובדים, מטעים ופרדסים, מצד יחידות וחיילים בודדים. הבסיס הבטיח לישובים לנקוט צעדים מתאימים

למניעת פגיעות ונזקים; בעקבות אחת התלונות הועמד קצין לדין. תלונה של תושבי אחד הישובים הועברה לטיפול של משרד הביטחון; לאחד המתלוננים אושר תשלום פיצויים של כ־3,000 שקלים ולגבי האחרים עוד נמשך הטיפול במועד סיום הביקורת, ביולי 1982. בספטמבר 1982 הוציאה מיפקדת הפיקוד דפי הסברה להתנהגות של יחידות וחיילים בשטחי אימונים, שיש בהם חלקות מעובדות.

האיזור שהבסיס נמצא בו הוא שטח נוח ללימוד טופוגרפיה והתברר, שיחידות רבות מתאמנות בו בניווט במרחב, שלא במסגרת הבסיס וללא תיאום עמו. בפברואר 1982, למשל, התלונן אחד היישובים פעמיים בפני מיפקדת הפיקוד, שיחידות צה"ל מנווטות באיזור ללא תיאום ואישור מראש ופוגעות בגדרות ובשטחים מעובדים. בספטמבר 1982 הוציאה מיפקדת הפיקוד הוראה בדבר תיאום אימונים ונקבע בה, כי יחידה לא תקיים אימון ללא אישור הפיקוד; עם מתן האישור תונחה היחידה לגבי המיגבלות הקיימות בשטח שנבחר; קיום האימון יובא לידיעת הבסיס.

ציוד לחימה

תקני ציוד הלחימה של הבסיס כוללים בין היתר זחל"מים, נושאות נשק, ג'יפי סיור, מקלעים כבדים ובינוניים, רובי סער, משקפות ומצפנים. בעת הביקורת תאם המצאי את התקנים. בדיקת הרישומים לא העלתה ליקויים בנוגע לתדירות הביצוע של טיפולי אחזקה ברכב, בנשק ובציוד האופטי.

פיקוח על האפסנייה

1. בעת הביקורת היו במחסן החלפים המיועדים לסדנת הרכב כ־1,200 פריטים. באפריל 1981 ערך הבסיס ספירה כללית במחסן ונתגלה חוסר חלפים בסכום כולל של כ־380,000 שקל (במחירי אפריל 1981). ביולי 1981 הכין הבסיס "דו"חות חוסר על אפסנייה" שהסתכמו ב־69,328 שקלים. מפקד הבסיס מינה קצין בודק ומסקנותיו הועברו אל קצין חקירות אובדני אפסנייה בפרקליטות הצבאית. בחוות דעתו קבע קצין החקירות, בין היתר, שהחוסר נגרם מאי הסדר וממחסור בכוח אדם מקצועי ביחידה, שנמשך כמה שנים. קצין החקירות ציין, שמפליא הדבר, שמפקדי היחידה וגורמים בפיקוד לא איתרו את אי הסדר וההתרשלות, אלא כעבור שנים מספר. לאור חוות הדעת הורתה הפרקליטות לסגור את התיק. מיפקדת הפיקוד, באישור מטכ"ל/אג"א, זיכתה את הבסיס בשאר החוסרים, לאחר שנמצאו עודפים באותם הפריטים ביחידות החימוש הפיקודיות.

ב־10.5.82 ערך משרד מבקר המדינה ספירה מידגמית של 28 פריטים במחסן החלפים. השוואת תוצאות הספירה לרישומי המחשב העלתה אי התאמות ב־24 פריטים: ב־19 פריטים היה חוסר בשווי כספי של כ־84,000 שקל וב־5 פריטים היה עודף בשווי כספי של כ־18,000 שקל.

2. בראשית דצמבר 1981 נתקבל בבסיס דו"ח מחשב לצורך ספירת מצאי. הביקורת העלתה, שהבסיס לא ערך ספירת מצאי, להוציא החלפים שבהם הוחל כבר בספירה כמתואר לעיל. לגבי יתר הפריטים הועתקו, בעמודה "מצאי", הכמויות שהיו רשומות בעמודה "יתרת מצאי מחשב".

3. מדצמבר 1980 עד פברואר 1982 החזיר הבסיס למרכז תחמושת אריזות תחמושת, כלי שנברקו בריקה קפדנית, כנדרש בפקודות מטכ"ל ובהוראות קצין חימוש ראשי. בפברואר 1982 הועמד לדין קצין מהבסיס לאחר שפעמיים חתם על הצהרה כדבר העדר תחמושת חיה באריזות שנשלחו, אך בכסיס התחמושת נמצאה בהן תחמושת חיה.

פיקוח על צריכת דלק

1. מדצמבר 1981 עד סוף מארס 1982 קיבל הבסיס כ־65,000 ליטר בנזין וכ־20,000 ליטר סולר לצורכי אימונים ומינהלה. בעת הביקורת, ב־11.5.82, אמור היה להמצא ביחידה, על פי רישומיה, מצאי של 26,950 ליטר בנזין, אולם היו 23,500 ליטר בלבד. על מיפקדת הפיקוד להורות על נקיטת צעדים לבדיקת העניין ולאיתור האחראי לחוסר.

2. בתחנת הדלק היחידתית נרשמה, בשוברי ריכוז וניפוק דלק, הכמות שנופקה לכל אחד מכלי הרכב וצוינה הכמות המצטברת, שהראה מונה המשאבה לאחר הניפוק. רישומי היחידה זוכו על פי סיכומי הניפוקים.

בדיקת 20 מבין 58 שוברי ריכוז מהחודשים נובמבר 1981 — אפריל 1982 העלתה, כי הסיכומים שלפיהם זוכו כרטיסי הרישום היו שגויים: סיכומי יתר נמצאו בשמונה טפסים, בכמות כוללת של

1,220 ליטר; ב־12 טפסים היו סיכומי חסר בכמות כוללת של 709 ליטר. נמצאו גם אי התאמות בין סיכום פירוט הניפוקים לבין הרישום המצטבר על פי המונה. למשל מ־28.2.82 עד 9.3.82 הסתכם פירוט הניפוקים ב־6,594 ליטר בעוד שעל פי המונה נופקו 7,384 ליטר.

3. על פי פקודת מטכ"ל על אחראי לתחנה לנהל דו"ח תנועה שבועי, שיש לרשום בו את תנועת הדלק בכל יום, על פי מונה התחנה. הביקורת העלתה, שדו"ח כזה לא נוהל והכמויות שנופקו נרשמו רק בשוברי הניפוק.

*

ממצאי הביקורת מצביעים על כך, שלא הוגדרו הכישורים הנדרשים מסגל ההדרכה בבסיס; החונכים והמדריכים לא עברו מיבחני התאמה להדרכה או השתלמויות בשיטות הדרכה. תוצאות הבוחן לגבי כושרם הגופני של החיילים משתי יחידות נמצאו נמוכות. לא הייתה הקפדה למנוע נזקים לרכוש אזרחי הגובל בשטחי אימונים.

במחסן חלפים המיועדים לסדנת הרכב חסר במשך זמן רב כוח אדם מקצועי לניהול המחסן; ספירת מצאי העלתה חוסר חלפים בסכום ניכר.

מצאי הדלק שהיה בבסיס לא התאים למצאי שהיה אמור להימצא בו, על פי הרישומים. בחלק משוברי הריכוז על ניפוק דלק נימצאו סיכומים שגויים; לא נוהל דו"ח תנועה שבועי על ניפוק הדלק.

על מיפקדת פיקוד הצפון להדק את הפיקוח על סדרי האימונים בבסיס, לרכות ההיבט הבטיחותי שלהם, ואת הפיקוח על ניהול מלאי האפסנייה, והדלק.

פעולות גדנ"ע

הגדנ"ע הוא מסגרת טרום צבאית לחינוך ביטחוני לאומי של נוער, שנועדה לטפח בנוער נכונות לקראת שירות צה"ל ועשייה לביטחון המדינה. בבתי הספר העל יסודיים שבפיקוחו של משרד החינוך והתרבות מקוימת פעילות טרום צבאית על ידי מדריכים של המשרד במסגרת חינוך שדאי לאומי חברתי (של"ח) *; הפעילות במוסדות חינוך שבפיקוח משרד העבודה והרווחה ובמסגרות חינוכיות אחרות נעשית על ידי אגף הנוער והנח"ל במשרד הביטחון באמצעות פיקוד הגדנ"ע. פיקוד הגדנ"ע נותן גם אימון מרוכז לחניכים מכל מוסדות החינוך, וכן קורסים והשתלמויות. עוד פועל פיקוד הגדנ"ע בהדרכת נוער במושבים וחבורות רחוב.

פיקוד הגדנ"ע כולל: מיפקדת פיקוד; שלושה מרחבים המרכזים את הפעילות במוסדות ובארגונים אשר משרד החינוך והתרבות אינו פועל בהם (להלן — מרחבים); בסיס אימונים פיקודי וחמישה בסיסים לאימונים מרוכזים של נוער של"ח, נוער מהמרחבים ונוער מחו"ל; גדנ"ע אוויר. בתחילת שנת העבודה 1982 הוקם מרחב נוסף לריכוז הפעילות בקרב נוער דרוזי.

בשנת הלימודים התשמ"ב נערכה פעילות שוטפת בקרב כ־17,400 בני נוער במסגרת המרחבים, ניתן אימון מרוכז של שישה ימים לכ־24,000 בני נוער בבסיסי הגדנ"ע, כ־23,000 בני נוער השתתפו בשירות לאומי בבסיסי צה"ל, במחזורים בני שישה ימים. עוד קויימו פעולות הדרכה ל־2,400 בני נוער מחו"ל וקורסים שונים בחופשת הקיץ ל־4,200 בני נוער.

בתקציב הביטחון לשנת הכספים 1981 נכללה הקצבה לפעילות פיקוד הגדנ"ע בסך 40.5 מיליון שקלים; ההוצאה שנזקפה באותה שנה הסתכמה ב־33.3 מיליון שקלים; לשנת הכספים 1982 הוקצבו 74 מיליון שקלים.

בחודשים מארס—יוני 1982 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על פעולות הגדנ"ע במיפקדת פיקוד הגדנ"ע, במרחב מרכז, בבסיס האימונים הפיקודי ובגדנ"ע אוויר. הביקורת התייחסה לפעילות בשנת הלימודים התשמ"ב מספטמבר 1981 עד יוני 1982. בדיקות השלמה נערכו באגף הנוער והנח"ל ובמיפקדת חיל האוויר.

כוח אדם וסדרי גיוס

בסוף מארס 1982 מנתה מצבת כוח האדם הסדיר של הגדנ"ע 92% מהתקן, חסרו בעיקר חיילים בשירות חובה. מצבת המדריכים, חיילים בשירות חובה, הייתה 90% מהתקן, כמחציתם חיילות.

* ראה גם דו"ח שנתי 32, עמ' 244.

מצבת חיילי המילואים של פיקוד הגדנ"ע הייתה, בינואר 1982, בשיעור 83% מהתקן. מקצועם הצבאי של רוב החיילים הוא "מדריך גדנ"ע"; במקצוע זה חסרו למילוי התקן 38%. לצמצום החוסר שובצו כמדריכים 340 חיילים בעלי מקצועות צבאיים שונים, שאינם בתקן הפיקוד, כגון מ"כ, רכז חינוך וידיעת הארץ, כתב צבאי, לוחם נגמ"ש ועוד. חיילים אלה לא עברו קורס מדריכי גדנ"ע.

רשת הגיוס במרחב מרכז כללה, בתחילת מאי 1982, רק 6% מבין החיילים המוצבים במרחב. חיילים אלה מיועדים לשמש בשעת־חירום קציני מטה, מפקדי גדנ"ע ביישובים ואחראי לצוותי גדנ"ע בכתי חולים. החיילים שאינם ברשת הגיוס יוזמנו בשעת חירום בדרך כלל בטלפון או באמצעות מיסמה. מטכ"ל/אכ"א לא קבע נהלים לאימות תקופתי של מספרי טלפון וכתובות של החיילים שאינם ברשת הגיוס.

רשת הגיוס אושרה בתחילת ינואר 1982. בסוף מאי 1982 ערך משרד מבקר המדינה השוואת כתובות ברשת הגיוס — לכתובות במשרד הקישור, והעלה, כי כתובות או מספרי טלפון של 15 חיילים לא עודכנו; השיבוץ של שישה מהחיילים ברשת הגיוס לא היה מעודכן.

במאי 1982 זימן המרחב לשירות פעיל, לשלושה שבועות רצופים, שבעה חיילי מילואים, כמלווים של בני נוער בשירות לאומי במחזורים של שישה ימים, אולם לשבוע השני לא היה מתוכנן שירות לאומי ולארבעה מהחיילים לא נמצאה תעסוקה באותו שבוע.

בחודשים נובמבר 1981 עד מארס 1982 שירתו שלושה חיילי מילואים יומיים עד חמישה ימים יותר מכפי שתכנן המרחב; 13 חיילים שירתו תקופה קצרה מן המתוכנן. ביחידה לא נרשמה הסיבה להארכת משך השירות או לקיצורו. בעקבות הביקורת ניתנו, באוקטובר 1982, הנחיות לרשום בעתיד את הסיבות לשינויים במשך השירות.

ברשימת חיילי המילואים היו 50 חיילי מילואים בעלי פרופיל רפואי זמני, שפג תוקפו; לגבי 28 מהם פג תוקף הפרופיל עוד לפני שנתיים וחצי ואף יותר. בעקבות הביקורת התייצבו 24 חיילים בפני ועדה רפואית. הטיפול של הוועדה לא הסתיים עד מועד סיום דו"ח זה.

מרחב המרכז

מסגרות הפעילות במרחבים הן "גדודים", שאחראי להם קצין בדרגת סרן. במרחב המרכז שלושה גדודים מרחביים; גדוד "עמל", הפועל בין חניכי בתי הספר לחניכות; גדוד חבורות רחוב; גדוד קליעה וגדוד גדנ"ע אוויר. באוקטובר 1981 נוספו במרחב שני גדודים לריכוז השירות הלאומי: האחד — לסייע בבסיסי צה"ל והשני — לעבודות בשמורות הטבע. תקן כוח האדם של המרחב כולל 22 חיילים בשירות קבע ו־110 חיילים בשירות חובה. הביקורת נערכה בשני גדודים מרחביים ובגדוד "עמל".

1. בשנת התשמ"ב קוימה הפעילות של הגדודים המרחביים ושל גדוד "עמל" בעיקר בשעות הבוקר בבתי הספר התעשייתיים, במפת"נים, במוסדות עליית הנוער ועוד, בס"ה לכ־8,000 בני־נוער. הפעילות כללה הרצאות בנושאי הכרת צה"ל ומורשת הקרב שלו, אימונים בנשק, אימון גופני, סיורים לידיעת הארץ ושדאות. שנים מהגדודים המרחביים עסקו גם בפעילות קהילתית, הביקורת העלתה, כי בגדודים שנבדקו לא נשמר מידע מפורט על הפעילות בשנים קודמות. תכנון הפעילות השנתית לכל כיתה לא היה המשכי.

2. גדוד א' (דן) פעל בשנת התשמ"ב ב־11 בתי ספר תעשייתיים, 5 סדנאות, 5 מפת"נים ו־6 מוסדות חינוך אחרים. ברוב המסגרות, למעט המפת"נים, התחלפו המדריכים לעתים תכופות; במקרים אחדים התחלפו שלושה מדריכים ויותר במשך שנת הלימודים. רק אחד מבין ששת המדריכים בגדוד שירת ברציפות במשך כל שנת הלימודים.

על פי נוהלי מיפקדת פיקוד הגדנ"ע על מפקד גדוד לשלוח לכל מוסד תכנית אימונים חודשית ולהיפגש עם הנהלת המוסד להסדרת תכנית האימונים. בהשוואת הרישום ביומני הכיתה שניהלו מדריכי הגדנ"ע ב־17 מסגרות, לעומת תכנון חודש מארס 1982, נמצא, כי מתוך 47 ימי פעילות שתוכננו בוצעו 17 בלבד, במקרים רבים בוטלו פעילויות בגלל חוסר תיאום בין המדריכים לבין מטה המרחב או בין המדריכים לבין הנהלות בית הספר. למשל: במארס 1982 בוטלה יציאה למטווח משום שלא הגיע הרכב להסעת הגדנ"עים; יציאה למטווח אחר בוטלה משום שהפעולה לא תואמה עם מדריכי הקליעה.

בדיקת היומנים העלתה, כי מרבית המדריכים לא הקפידו על רישום מדויק של שעות הפעילות. כאחד מכתבי הספר רשם המדריך פעילות במקצועות שונים כשתי כיתות באותן השעות.

פעילות המדריכים מתוכננת למסגרת אחת ביום, מחוסר אמצעי ניידות למדריכים. מכיון שבחלק מהמסגרות ישנה רק כיתת לימוד אחת ובמסגרות אחרות משולבת פעילות המדריך במערכת השיעורים על פי קביעה של הנהלת המוסד, ללא תיאום עם מפקד הגדוד, קרה, לעתים קרובות, שפעילות המדריכים הסתכמה בשתים עד ארבע שעות עבודה ליום בלבד.

3. גדוד ב' (שרון) פעל בשנת התשמ"ב ב־20 מסגרות בשעות הבוקר ובפעילות קהילתית בשעות אחר הצהרים. בגדוד שירתו מפקד הגדוד ו־13 מדריכים. עיון ביומני הכיתות של 10 מהמסגרות העלה, כי בחלק מהמסגרות הייתה פעילות רבה ובאחרות — מעטה. גם במסגרות שבהן נמשכה הפעילות במשך כל השנה היה שוני רב במספר הפעילויות בכיתות שונות. מפקד פיקוד הגדנ"ע הסביר למשרד מבקר המדינה, שהגברת הפעילות הקהילתית פגעה בפעילות במסגרת בתי הספר; כדי לתקן את המצב הוקצה כוח אדם נוסף לגדוד, לפעילות קהילתית.

לא קוים קשר הדוק בין מפקד הגדוד לבין הנהלות בתי הספר ולא נשלחה לבתי הספר תכנית פעילות חודשית. הקשר קוים באמצעות המדריכים, שלא תמיד דאגו להודיע מראש על מועד בואם למסגרות או על ביטול פעילות מתוכננת.

4. בשנת התשמ"ב פעל גדוד "עמל" בשישה בתי ספר של רשתות עמל, אורט ומישל"ב, שבהם כ־3,000 בני נוער. בסוף שנת הלימודים שירתו בגדוד מפקד הגדוד, סגנו ושמונה מדריכים. תחלופת המדריכים הייתה גבוהה מאד, להוציא בית ספר אחד. היו כיתות שבהן התחלפו שישה מדריכים במשך השנה.

הביקורת העלתה, ששיעורי הגדנ"ע לא היו משולבים באופן קבוע ומתוכנן בתכנית הלימודים, למעט הכנה לסיורים או לפעילות אחרת מחוץ לבית הספר. במקרים רבים עבדו המדריכים 2—4 שעות ביום בלבד; פעילויות שונות, כגון משוחים, התקיימו רק בחלק מהכיתות אף אם היו אלה כיתות מקבילות באותו בית ספר. עוד התברר, כי ההדרכה לא נעשתה על פי קווי התכנית של המרחב; לא היה כמעט הבדל בין החומר שנלמד בכיתות ט', י' ו־י"א.

בדיקת הרישומים ביומני הכיתות של המדריכים והשוואתם ללוחות התכנון החודשיים שהכינו הגדודים, העלתה, מקרים, שהמדריך היה אמור להימצא בכית־ספר בימים מסוימים אך על פי הרישומים ביומנים לא הייתה פעילות גדנ"ע בימים אלה.

5. בפעולות השירות הלאומי במרחב מרכז השתתפו בשנת התשמ"ב כ־4,580 גדנ"עים, בעיקר משל"ח, שתרמו כ־27,400 ימי עבודה במחנות צה"ל. עיקר העבודה נעשתה בימ"חים (75%) והשאר בעבודות גידור וביצורים. מחזורי העבודה בימ"חים הם בני שישה ימי עבודה, 6 שעות עבודה ביום. הגדנ"עים מוסעים כל יום מבית ספרם ומוחזרים אליו בתום יום העבודה. עם בוא הגדנ"עים לבסיס יש לערוך להם סיור להכרת מתקני הבסיס ובמשך שהותם בבסיס יש לקיים פעילות חינוכית להכרת צה"ל ולהגברת ההזדהות עמו, על פי תכנית שהבסיס המארח אמור להכין.

בתקן המרחב נכלל תפקיד של מפקד גדוד שירות לאומי ושלושה מדרכים ושירות סדיר. תקן המדריכים לא אויש. הגדנ"עים יצאו לשירות בלווי מדריך, חייל מילואים.

במרחב לא נמצא תיעוד על נתוני התייצבות יומיים ולכן לא ניתן היה לדעת אם היא הייתה לפי המתוכנן ואיזה פעולות ננקטו כאשר ההתייצבות לא הייתה מלאה. מרישומי הכפיפים המארחים עולה, כי מספר הגדנ"עים השתנה מדי יום. השינויים לא הובאו לידיעת המרחב.

בדיקת 95 דו"חות סיכום שערכו המלווים של מחזורי שירות לאומי, שקוימו מנובמבר 1981 ועד מאי 1982, העלתה, כי ב־21 מחזורים לא נערכה פעילות חינוכית לגדנ"עים; במרבית המקרים התקיימה רק שיחת פתיחה ולפעמים גם סיור במתקני הבסיס המארח. ב־15 דו"חות סיכום דווח, כי לא הייתה תעסוקה מלאה לגדנ"עים. ב־28 מחזורים הגיעו הגדנ"עים לשירות הלאומי ללא אישורים רפואיים על כשירותם לעבודה כנדרש.

מיפקדת פיקוד הגדנ"ע הודיעה למשרד מבקר המדינה, באוקטובר 1982, כי מוקמים שישה מחנות לאיכסון המתנדבים לשירות לאומי במרחבי הארץ. הפעלת הנוער ממחנות אלה אמורה, לדעת פיקוד הגדנ"ע, לאפשר פיקוח נוכחות, מתן הפעילות החינוכית במרוכז והסדר ההסעות ביתר יעילות.

בסיס אימונים פיקודי

1. בסיס האימונים המרכזי של פיקוד הגדנ"ע מקנה הכשרה טרום צבאית וחינוכית לחניכי הגדנ"ע במסגרת אימון מרוכז במשך שנת הלימודים, במחזורים שבועיים, ובקורסים שונים במשך פגרת הקיץ. תפקיד הבסיס גם להכשיר מדריכי גדנ"ע, בקורס הנמשך כשלושה חודשים. בתחילת יוני 1982 היו בסגל הבסיס חיילים בשירות חובה ובשירות קבע. שלוש מדריכות נוער הועסקו כפקידות; תקן נהג אמבולנס לא אויש למעלה משנתיים, ונהגי הבסיס נהגו באמבולנס ללא רישיון מתאים. לאחר מועד סיום הביקורת הוכשרו שני נהגי אמבולנס.

2. קיבולת הבסיס היא כ־13,000 גדנ"עים בשנה, כאשר הוא מפעיל שלוש פלוגות ומחלקת "מזרחנים" ב־25 מחזורים בני שישה ימים כל אחד. בשנת הלימודים התשמ"ב תוכננו אימונים ל־8,670 גדנ"עים בהפעלת שתי פלוגות ומחלקת מזרחנים. מיפקדת הפיקוד העבירה סגל הדרכה ומינהלה של פלוגה שלישית לפעילויות מחוץ לבסיס. בפועל אומנו רק 6,748 גדנ"עים — כ־78% מהמתוכנן. לדעת הביקורת ניתן היה, לאור הנסיון שנרכש במשך השנים לקרב את הביצוע לתכנון על ידי זימון מספר יותר גדול של גדנ"עים.

3. הבסיס נמצא במחנה רב־יחידתי, שעל סדרי אבטחתו אחראית מיפקדת אוגדה. התחמושת של הבסיס מאוחסנת בשני מחסנים, שאחד מהם נמצא בשטח יחידה אחרת במחנה. הביקורת העלתה, שהמחסן נמצא בשטח לא מגודר ולא הופקדה עליו שמירה; גם המחסן השני נמצא מעבר לגדר הבסיס בשטח של יחידה שכנה. מיקום אוהל השמירה לא איפשר לחיילים השומרים לראות את פתחו של מחסן התחמושת.

מפקד תורן וקצין תורן של הבסיס החייבים על פי פקודות הקבע של הבסיס, לערוך בדיקות במחסני התחמושת ולדווח על כך, לא דיווחו על ביצוע ביקורות.

בסגרת תכנית האבטחה של הבסיס, שקבעה מיפקדת האוגדה, לא תוכננה שמירה בשער הבסיס. מיפקדת פיקוד הגדנ"ע הקצתה חיילי מילואים לשמירה בשער הבסיס, אף כי העסקת חיילי מילואים כשומרים בשערי מחנות קבע אסורה עפ"י הוראות מטכ"ל/אכ"א ובתקן הבסיס היו שני שומרים גדודיים בשירות חובה. בעקבות הביקורת קבעה מיפקדת הבסיס, כי בשעות היום ישמרו בשער הבסיס חיילים בשירות סדיר.

גדנ"ע אוויר

1. פעילות גדנ"ע אוויר נועדה להגביר את המודעות לנושאי תעופה וחיל האוויר בקרב הנוער, לעודד הרשמה ולימוד בבתי הספר הטכניים של החיל ובבתי ספר מקצועיים שבהנחייתו, ולעודד נוער להתנדב לצוות אוויר.

על פי הוראות הפיקוד העליון כפוף מפקד גדנ"ע אוויר למיפקדת חיל האוויר ומיפקדת פיקוד הגדנ"ע מנחה אותו בנושאי החינוך והאימון הגדנ"עי. על פי פקודת הארגון של פיקוד הגדנ"ע, מפקד גדנ"ע אוויר הוא קצין מטה כפוף למפקד פיקוד הגדנ"ע מבחינה פיקודית ולחיל האוויר — מבחינה מקצועית. יש אפוא כפיפות כפולה של מפקד גדנ"ע אוויר ולעיתים קיימים ניגודי תפיסה בין שתי המיפקדות.

בתקן סגל ההדרכה של גדנ"ע אוויר ארבעה קצינים ו־24 חוגרים, כולם מחיל האוויר. בסוף מאי 1982 היו מאויישים תקני הקצינים ותקני 15 חוגרים. בעקבות הביקורת תוגבר סגל ההדרכה ב־10 מדריכים.

2. פעילות גדנ"ע אוויר מתנהלת במשך השנה ב־45 מועדונים בכל הארץ, בעיירות הפיתוח הייתה פעילות מצומצמת. בפגרת הקיץ נערכים קורסים בבסיסי חיל האוויר, שתכניתם מותאמת לארבע שנות לימוד בבית הספר התיכון.

בתחילת שנת הלימודים התשמ"ב (ספטמבר 1981) השתתפו בפעולות של 17 מועדוני גדנ"ע אוויר במרחב המרכז כ־1,100 בני נוער; בנובמבר 1981 ירד מספרם ל־820 ולקראת סוף השנה

(מארס 1982) ל־660. 500 מהמשתתפים היו חניכי השנה הראשונה, 85 — השנייה ו־75 — השלישית. במרבית המועדונים הייתה הפעילות בעיקר בשנה א', ורק בחמישה מבין 17 המועדונים הייתה פעילות גם בשנים ב' ו־ג'. במועדונים לא נלמד כל החומר העיוני לשנה א' ; בחמשת המועדונים המתקדמים ביותר נלמדו 70% מן השיעורים המתוכננים. החומר העיוני לשנים ב' ו־ג' כמעט שלא נלמד.

במרחב צפון פעלו בתחילת השנה 15 מועדונים ובהם 900 חניכים. לקראת סוף השנה, באפריל 1982, נותרו ב־13 מועדונים 530 חניכים; שני מועדונים נסגרו בתחילת פברואר 1982 מחוסר מדריך; ארבעה מועדונים פעלו מסוף פברואר 1982 ללא מדריך וללא פיקוח. בשני מועדונים נוספים החלה פעילות רק בינואר ובפברואר 1982, במקום ספטמבר 1981, והיא נמשכה חודש באחד מהם וכ־3 חודשים בשני. רק בארבעה מועדונים נלמד כל החומר העיוני בשנה א'; בשבעה מועדונים נוספים נלמדו עד 65% ממערכי השיעור המתוכננים לשנה א'.

3. לכל מסגרת פעילות במועדון (חוג) יש לנהל "יומן חוג" ולרשום בו נוכחות החניכים, הישגיהם ומערכי השיעור שנלמדו. בדיקת יומני החוגים של שלושה מועדונים במרחב המרכז העלתה, כי לא נרשמו פרטים בדבר מערכי השיעור והישגי החניכים. הדיווח החודשי של המדריכים לא היה אמין: דווח על השתתפות חניכים במספר גבוה ממספר הנוכחים על פי יומני החוגים.

4. הפעילות של המועדונים במרחב מרכז מתקיימת בימים א'—ה' אחה"צ במשך שעתיים עד ארבע שעות. בשאר שעות היום ובימי שישי, פרט ליום אחד או יומיים בשבוע, שבהם התקיים תדרוך במרחב או השתלמות, המדריכים היו פנויים.

היערכות לשעת חירום

1. פיקוד הגדנ"ע מפעיל פלוגות מבצעיות, המיועדות לסייע בשעת־חירום לאבטחת מתקנים במחוזות צה"ל. תקן הפלוגה הוא 100 גדנ"עים ו־15 אנשי סגל מיחידות הגדנ"ע. בתכנית העבודה לשנת הלימודים התשמ"ב תוכננה הקמת ארבע פלוגות נוספות; הפלוגות לא הוקמו.

הגדנ"עים מצטרפים לפלוגה מבצעית בתום כיתה י'. הם עוברים אימון הקמה בפגרת הקיץ, ואמורים להשתתף בארבעה אימוני רענון במשך השנה. נבדקה ההכשרה של שתי פלוגות הכפופות למרחב המרכז ונמצא, כי במשך שנת הלימודים התשמ"ב לא נערך לגדנ"עים ולסגל הפלוגות סיור באיזור הפעילות שלהם, לשם הכרת המשימות שיוטלו עליהם בשעת־חירום.

בדצמבר 1981 ובמארס 1982 התקיימו שני כנסים לפלוגות המבצעיות, במקום ארבעה אימוני ריענון; פלוגה אחת מבין השתים שנבדקו לא השתתפה בכנסים ומהפלוגה השניה השתתפו בשני הכנסים 25 גדנ"עים בלבד.

בספטמבר 1981 שובץ המדריך הראשי של בסיס האימונים הפיקודי כמפקדה של הפלוגה הראשונה. הביקורת העלתה, כי בשנת התשמ"ב לא היה לו קשר עם הפלוגה.

2. אחת ממשימות הגדנ"ע לשעת חירום היא סיוע למערך הג"א וההגנה המרחבית. הסיוע אמור להתבטא בתיגבור חיילי ההגנה המרחבית והג"א בחלוקת ערכות אב"כ, בהדרכת אזרחים, בסדרנות ובהסברה. כדי להכיר את איזור פעולתם, אמורים הגדנ"עים לבצע סיורים בקטעים ולקבל הסבר מוקדם ממיפקדת העורף.

במרחב המרכז לא בוצעו בשנת הלימודים התשמ"ב סיורים לגדנ"עים. בארבעה ממחוזות המרחב נערכו פגישות בין מפקדי הגדנ"ע ונציגי מיפקדת העורף, אך רק במחוז אחד נערכה פגישה עם הגדנ"עים. מיפקדת פיקוד הגדנ"ע הודיעה למשרד מבקר המדינה, באוקטובר 1982, כי התרגיל ייעשה בשנת התשמ"ג בבתי הספר במסגרת יום הג"א.

*

הגדנ"ע מקיים פעילות עניפה ומגוונת בהכנת בני נוער ממסגרות שונות לקראת השירות הצבאי, בחינוך לאהבת הארץ, בעבודה עם בני נוער טעוני טיפוח ועם נוער מחו"ל.

הצלחת הגדנ"ע ועמידה בתכניות מותנים במידה רבה בשיתוף פעולה מצד מנהלי ומורי מוסדות החינוך ושל גורמים חינוכיים ברשויות מקומיות ובשכונות, בתמיכה של הורים ובמוטיבציה של

החניכים עצמם. מן הראוי לפעול בכל הדרכים להגברת המודעות של כל הגורמים לחשיבות הנדנ"ע ושיתוף הפעולה עימו.

הנדנ"ע פועל באופן מתמיד להרחבת פעולותיו ולהעמקתן, בעיקר בקרב אוכלוסיות חלשות. הרחבת הפעולות פגעה בשלב ראשון בפעילות קורמת של בסיס האימונים הפיקודי ושל המרחב. מן הראוי שכניסה לפעילות נוספת תיעשה במקביל לאיוש התקנים שנועדו לכך.

במרחב הנדנ"ע, שבו נערכה הביקורת, הועלו ליקויים בסדרי התיאום עם הנהלות מוסדות החינוך שגרמו ביטול פעולות. תחלופת המדריכים הייתה רבה ופעילותם בכיתות הלימוד מצומצמת. הפיקוח של המרחב לגבי השירות הלאומי היה לקוי והפעילות החינוכית שניתנה בבסיסים תוך כדי השירות הייתה מועטה.

במועדוני נדנ"ע אוויר חפרו מדריכים; הלימוד העיוני היה מועט והנשירה גדולה. לדעת הביקורת יש למצוא דרכים לשיפור מהותי בפעילות נדנ"ע־אוויר.

כוח אדם אפסנאי

כוח האדם האפסנאי בצה"ל עוסק בניהול המערך האפסנאי במיפקדות, בניהול וברישום אפסנייה במיתקני מטכ"ל וביחידות צה"ל; הוא כולל קציני תחזוקה ברמות שונות; מפקדי יחידות מחסני חירום (ימח"ים); נגדים ומש"קים (מפקדים שאינם קצינים) לתחזוקה ורישום, פקידות טכניות לתחזוקה ומחסנאים. התקנים נקבעים על ידי מטכ"ל/אג"ת; הכישורים הדרושים, היקף ההכשרה השנתית ואיוש כוח האדם נקבעים על ידי מטכ"ל/אכ"א בשיתוף עם מיפקדת קצין תחזוקה ראשי, שהוא הסמכות המקצועית. הכשרת כוח האדם מבוצעת בבית הספר לתחזוקה (להלן — הבה"ד).

בחודשים אפריל—אוגוסט 1982 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על סדרי איוש התקנים במקצועות האפסנאיים, על כישוריהם של החיילים המופנים למקצועות אלה, ועל סדרי ההכשרה של קצינים ושל חוגרים במקצועות אפסנאיים. הביקורת נערכה במטכ"ל/אכ"א; במיפקדת קצין תחזוקה ראשי; בבה"ד; ובשלוש יחידות מילואים בפיקוד המרכז. בדיקות השלמה נעשו במטכ"ל/אג"ת, בימנהל הסגל, בפרקליטות הצבאית הראשית ובמיפקדת פיקוד המרכז.

קציני חיל התחזוקה

1. לשנת העבודה 1982 נקבע לחיל התחזוקה תקן של קצינים בשירות חובה וקצינים בשירות קבע (להוציא מערך ההובלה). המצבה הייתה ב־1.7.82, כ־87% קצינים בשירות חובה ו־99% קצינים בשירות קבע.

2. לשנת העבודה 1981 תכנן מטכ"ל/אכ"א הכשרה של קצינים לחיל התחזוקה בבית הספר לקצינים: מיחידות החיל ומיחידות אחרות. הביקורת העלתה, כי נתקבלו לקורסים ב־1981 רק כ־92%.

3. מועמדים למבחני קבלה לבית ספר לקצינים חייבים להיות בעלי השכלה מתאימה ולהשתייך ל"קבוצת איכות" גבוהה *.

מנתוני מיפקדת קצין תחזוקה ראשי עולה, כי בשנת 1980 קיבלו 54% מצוערי חיל התחזוקה בבית הספר לקצינים ציון נמוך. כ־50% מבין צוערים אלה לא הצליחו לסיים את הקורס.

בדיקת שיעורי הנפל של צוערי החיל בשלושה קורסים לקצינים שהתקיימו ב־1981 העלתה, כי בממוצע נכשלו 26% בקורס הקצינים הבסיסי.

בשנת העבודה 1981 קיים הבה"ד, באישור קצין תחזוקה ראשי, קורסי הכנה של שלושה שבועות לחניכים שנועדו להשתתף בקורס קצינים בסיסי. הקורס אינו מתוכנן ואינו מאושר על ידי מחלקת ההדרכה במטכ"ל, כנדרש.

4. הצורך לבחור מועמדים לקצונה בחיל מיחידות שמחוץ לחיל, נובע מחוסר מועמדים לוימון למבדק בקבוצות האיכות הנדרשות. לתפקיד משק"י תחזוקה בשירות חובה, שהם הפוטנציאל

* כוח האדם המגויס לצה"ל מסווג לפי קבוצות איכות.

הטבעי לקידום לקצונה בחיל, נדרשת קבוצת איכות מסוימת, ואילו למבחני קבלה לקורס קצינים נדרשת כאמור קבוצת איכות גבוהה יותר.

מבדיקת איכות כוח האדם שהיקצה אכ"א לקורסי משק"י תחזוקה בשנת העבודה 1981 עולה, כי ההקצאה בקבוצות האיכות הגבוהות, המהוות פוטנציאל לקצונה, הייתה פחותה מהמתוכנן. במארס 1982 קבע ראש אכ"א, שיש לשפר את איכות כוח האדם לחיל, כדי להעלות את רמת הקצונה. גם בדיון שנערך באותו חודש אצל סגן הרמטכ"ל נדון נושא הקצונה בחיל התחזוקה, והוחלט כי צריך לתת עכשיו עדיפות לתחזוקה.

5. על פי נתונים שהכין מינהל הסגל לבקשת הביקורת ביוני 1982 עולה, שאחוז הקצינים בחיל התחזוקה, בקבוצות איכות נמוכות והשכלה נמוכה, גדול מזה של כלל הקצינים בצה"ל. הבדלים משמעותיים היו בכל הדרגות.

כמחצית ממספר הקצינים בחיל, שהם בעלי 12 שנות לימוד, לא עמדו בבחינות בגרות. קצינים בחיל בדרגות סרן ורס"ן מהווים 49% מכלל קציני החיל ו־69% מבין הקצינים בדרגות אלה לא עמדו בבחינות בגרות.

בדצמבר 1981 הכין החיל תכנית להקניית השכלה כללית לקציניו, שתביא לצמצום שיעור הקצינים חסרי תעודת בגרות. החיל קבע יעדים שנתיים של שליחת קצינים ללימודי בגרות וללימודים אקדמיים. ר' אכ"א קבע, בינואר 1982, כי מיפקדת קצין תחזוקה ראשי בשיתוף עם מינהל הסגל, יסכמו מסלול לימודים מיוחד ללימודי תעודת בגרות. הנושא לא סוכם עד יוני 1982 והפעילות לגביו הוקפאה עקב מבצע שלום הגליל וחודשה בנובמבר 1982.

6. עד דצמבר 1981 לא נקבעו בחיל שלבי הכשרה (קורסים והשתלמויות) שיהוו תנאי לקידום הקצין בסולם הדרגות. בדצמבר 1981 הוציאה מיפקדת קצין תחזוקה ראשי "תכנית רב־שנתית לפיתוח קצונת החיל" על פי המסגרת הכוללת של תכנית רב שנתית לפיתוח הקצונה בצה"ל, שהותוותה על ידי מינהל הסגל. התכנית שמתווה את ההכשרה הצבאית ואת ההשכלה הכללית הדרושה במעבר מדרגה לדרגה לא הופעלה עד מועד סיום הביקורת, באוגוסט 1982.

7. לתפקיד של מפקד ימ"ח נקבע תקן בדרגת סרן, אולם המינוי לתפקיד זה לא הותנה בסיום קורס מפקדי ימ"ח, שמטרתו המוגדרת היא "הכשרת קצינים וחוגרים לתפקידי מפקדי ימ"חים"; הקורס נמשך חמישה שבועות ונערך בשיתוף עם המכון לפריון העבודה והייצור. בספטמבר 1982 היו מאויישים כ־81% מהתקנים של מפקד ימ"ח ורק 15% מהמפקדים היו בוגרי הקורס. כ־34% ממפקדי ימ"חים היו בעלי הכשרה של קורסים מתקדמים אחרים.

ליחידה א' בפיקוד המרכז הוקצו שישה תקנים של מפקדי ימ"חים. תקן אחד אויש על ידי קצין תחזוקה, ארבעה תקנים אוישו על ידי נגדים, שלא הוסמכו בקורס מפקדי ימ"חים, ותקן אחד לא אויש. לאחד ממפקדי הימ"חים, ששירת בתפקיד זה מאז יולי 1981, הייתה הכשרה של מש"ק רכב בלבד; הוא יצא לקורס קצינים בנובמבר 1982. ביחידה ב' אוישו חמישה תקנים של מפקד ימ"ח על ידי ארבעה קצינים ונגד אחד, שאף לא אחד מהם הוכשר בקורס מתאים. ארבעת התקנים של מפקד ימ"ח ביחידה ג' אוישו על ידי קצין ושלושה נגדים; רק אחד הנגדים היה בוגר קורס מפקדי ימ"ח.

מיפקדת קצין תחזוקה ראשי הודיעה למשרד מבקר המדינה, בנובמבר 1982, על פתיחת קורס מפקדי ימ"ח ל־20 איש. בתכנית פיתוח הקצונה מדצמבר 1981 נקבע, שקבלת דרגת סרן תהיה מותנית בין היתר בסיום קורס מפקדי ימ"חים.

8. לאחר דיונים עם משרד מבקר המדינה בדבר איכות קציני חיל התחזוקה ותפקודם הודיע קצין תחזוקה ראשי למשרד מבקר המדינה, באוגוסט 1982, כי הפער בין איכות הקצינים לבין הצורך למפל במערך לוגיסטי מורכב והיקף משקי גדול מאד, יצר קשיים בתפקוד המערך. על אף הפער באיוש תקנים של קציני תחזוקה ומפקדי ימ"חים הודחו קצינים מתפקידם מחוסר התאמה: במחצית הראשונה שנת העבודה 1981 הודחו מתפקידם בפיקוד המרכז שישה קצינים, ששירתו בתפקידם משלושה עד 11 חודשים. בפיקוד הצפון הועברו מתפקידם, בחודשים אפריל—אוגוסט 1982, 15 קצינים בדרגת סג"מ עד סרן, ששירתו בתפקיד חודש עד 12 חודשים; שלושה מהם הועברו מתפקידם כבר כמה פעמים לפני כן. הביקורת ביחידה א' העלתה כי קצין תחזוקה ביחידה הודח מתפקידו לאחר מבצע שלום הגליל ונגד תחזוקה ביחידה הועבר ליחידה אחרת בפיקוד ולאחר מכן שוחרר מצה"ל.

חוגרים במקצועות אפסנאיים

נגדי תחזוקה ונגדי רישום

התפקידים העיקריים של נגד תחזוקה הם הזמנת אפסנייה; אחריות לכשירות ולכוננות האפסנייה, הנחיית משק"י תחזוקה ופיקוח עליהם. השלב הגבוה במקצוע — שלב 9 — ניתן לנגדים לאחר סיום קורס נגדי תחזוקה, המיועד לחיילים בשירות קבע, שתפקידם הקודם היה מש"ק תחזוקה.

בשנת העבודה 1981 גויסו לשירות קבע בצה"ל נגדי תחזוקה; ל־כ־60% מהם לא הייתה הכשרה מקצועית קודמת בתחזוקה ובחודשי השירות הראשונים, היה הידע המקצועי שלהם מצומצם מזה של מש"קי התחזוקה בשירות חובה, שאותם הם היו אמורים להנחות, ולפקח על עבודתם. רובם נשלחו לקורס נגדי תחזוקה תוך חצי שנה. עד מועד הביקורת, באוגוסט 1982, ל־34 נגדים עדיין לא הייתה הכשרה מקצועית; 18 מהם היו מועסקים בתפקיד נגד ללא הכשרה במשך כשנה. בעקבות הביקורת הוציאה מיפקדת קצין תחזוקה ראשי נוהל מעקב בדבר הכשרת נגדים חסרי הכשרה קודמת במקצוע. מיפקדת קצין תחזוקה ראשי הודיעה למשרד מבקר המדינה, בנובמבר 1982 כי 12 מבין 18 החיילים שהועסקו ללא הכשרה נשלחו לקורס ויתרם השתחררו מצה"ל או ישתחררו עד ינואר 1983.

מש"קי תחזוקה

תפקידיו העיקריים של המש"ק הם קבלת ציוד וניפוקו, ארגון המחסן, פעולות רישום, השתתפות בעריכת ביקורות וספירות מצאי, פיקוח על מחסנאים.

למסיימי קורס מש"קי תחזוקה ניתן שלב מקצועי 6, ולאחר פרק זמן מזערי של 7 חודשים, ועמידה בבחינה הנערכת בבה"ד הם זכאים לקידום מקצועי לשלב 7. אף על פי שההתמחות המקצועית למש"ק תחזוקה ולמש"ק רישום היא שונה, נבחנו המש"קים בשני המקצועות לפי שאלות בחינה זהה. ביולי 1982 הוקם בבה"ד מרכז מבחנים, שנועד לבחון ולהסמיך במקצועות החיל בהתאם לדרישות הייחודיות של כל תפקיד. לבחינה לקבלת שלב 7 נגשו בשנת העבודה 1981 מאות נבחנים: 34% נכשלו; 45% עברו בציון נמוך ורק 21% עברו את הבחינה בציון בינוני ומעלה.

לשנת העבודה 1981 נקבע לחיל התחזוקה תקן של מש"קי תחזוקה; האיוש היה בשיעור 84% בממוצע. ביחידות סדירות בעלות ייעוד קדמי היה שיעור האיוש נמוך בחלק מהשנה. למשל: בספטמבר 1981 היה שיעור האיוש באחת היחידות כ־65%, ביחידה שנייה כ־72%, וביחידה שלישית כ־66%. שיעור איוש כזה היה גם בינואר 1982. בראשית שנת העבודה 1982 נקבעו הנחיות חדשות מקילות לגבי שיבוץ ליחידות קדמיות, שעל פיהן ניתן לאייש תפקידים אפסנאיים נוספים ביחידות אלה.

בשנת העבודה 1982 נקבע לחיל התחזוקה תקן של מש"קי תחזוקה. מטכ"ל/אכ"א צפה איוש ממוצע בשיעור 76%.

הביקורת בפיקוד המרכז העלתה: ביחידה א' היה תקן מש"קי תחזוקה ומש"קי רישום 15 והמצבה בסוף יולי 1982 הייתה 11 (73%) אך מש"ק אחד מה־11 היה בקורס קצינים, וארבעה הועסקו בתפקידים אחרים. שתי מש"קיות תחזוקה הועסקו כפקידות. ביחידה ב' אוישו בראשית אוגוסט 1982 רק 27 מבין 34 תקנים במקצוע נגד תחזוקה ורישום בשירות קבע. ביחידה ג' הועסקה נגדית תחזוקה בשירות קבע בתפקיד אחר.

פקידות טכניות תחזוקה

חיל תחזוקה מכשיר פקידות טכניות תחזוקה בקורס בבה"ד, שנועד להקנות ידע במטלות רישום ברמה הנמוכה. המצבה הייתה, בראשית אוגוסט 1982, 73% מהתקן. מיפקדת קצין תחזוקה ראשי משמשת מנחה מקצועי בלבד; כוח האדם מוצב לפיקודים לאחר סיום הקורס, והפיקוד מציב את החיילות ליחידות. הביקורת ביחידות פיקוד המרכז העלתה, כי פקידות טכניות תחזוקה הוקצו על פי תקן כלל מקצועות הפקידות, בלי להקפיד על הצבת פקידות התחזוקה לתפקידים על פי הכשרתן. למשל: ביחידה א' הועסקה פקידה טכנית תחזוקה במרכז גיוס וביחידה ג' הועסקה פקידה טכנית תחזוקה כפקידת קישור; מאידך אוישו תקנים של פקידות תחזוקה על ידי פקידות כלליות.

מחסנאים פקידים

מחסנאי פקיד אמור לטפל בהחסנת אפסנייה, לבצע טיפול מונע בציוד ולערוך דו"חות ורישומים הקשורים בעבודה. שלב ראשוני במקצוע נרכש באמצעות בוחן שעורך מפקד ממונה ביחידת החייל. לצורך קבלת שלב מתקדם יותר על החייל להשתתף בקורס של שבועיים בבה"ד או לעמוד

בבחינה. המחסנאים מוקצים לפיקודים לאיוש תקנים ותפקידי מינהלה. מיפקדת קצין תחזוקה ראשי משמשת מנחה מקצועי שתפקידו לקיים בקרה ופיקוח אחר הקידום המקצועי של החיילים. בראשית מאי 1982 היו משובצים בצה"ל חיילים במקצוע מחסנאי פקיד, בשיעור של כ־49% מהתקן. הביקורת העלתה, כי במהלך שנת העבודה 1981 השתתפו רק 58 חיילי נח"ל בקורס למחסנאים פקידים בבה"ד, ורק 123 חיילים נבחנו בשלב המתקדם במקצוע זה. ההכשרה במקצוע אינה מוסדרת אפוא באופן שיבטיח הקניית הידע הדרוש והקידום המקצועי שנקבע למחסנאים פקידים.

הביקורת בפיקוד המרכז העלתה, כי חלק מהפערים במקצוע המחסנאי, הושלמו על ידי חיילים במקצוע "עובד כללי". חלק מהתקנים לא אויש משום שכוח האדם שהוקצה היה נקבוצות איכות נמוכות, שלא ניתן להעסיקו במחסנים. ביחידה א' היה התקן במקצוע מחסנאי פקיד 70, ובמצבה 12. תקן מחסנאים ועובדים כלליים היה 92 והמצבה — 58 (62%). ביחידה ב' היה התקן במקצוע מחסנאי פקיד 43 והמצבה — 8. יחד עם עובדים כלליים היה התקן 71 והמצבה — 43 (60%) ; ביחידה ג' היה התקן במקצוע מחסנאי פקיד 38, והמצבה — 14 (37%).

אובדני אפסנייה

בפקודות מטכ"ל נקבעו הכללים לחקירת אובדני אפסנייה. הפרקליטות הצבאית מטפלת בין היתר במתן חוות דעת משפטית ובהכוונת החקירה באובדנים, שעל פי הפקודות יש לחקור אותם. עיון בחלק מחוות הדעת של הפרקליטות הצבאית העלה, שבמקרים לא מעטים הצביע הפרקליט בחוות דעתו, שסיבת החוסר היא תיפקוד לקוי של כוח אדם אפסנאי ביחידות ופערים באיוש התקנים. להלן שתי דוגמאות:

בספטמבר 1980 התגלה בחטיבה בפיקוד הצפון חוסר אפסנייה בשווי של 628,000 שקלים. בחוות הדעת של הפרקליטות מ־13.9.81 נקבע בין היתר, שהחסר "נגרם בשל רמתו הירודה של כוח האדם המקצועי, שעסק בנושא התחזוקה והמחסור בכוח אדם מקצועי". בנובמבר 1980 התגלה חוסר אפסנייה בשווי של 150,000 שקלים בחטיבה בפיקוד הדרום. בחוות הדעת של הפרקליטות מ־15.4.82 נקבע, כי "בחטיבה היו במשך תקופה ארוכה בעיות תיפקוד בתחום כוח אדם מקצועי אפסנאי".

מרכזי רישום

בשנת העבודה 1980 הוקמו בשתי יחידות בפיקוד המרכז מרכזי רישום יחידתיים, קשורים במסופי תקשורת למרכז לעיבוד נתונים אפסנאיים. מטרת מרכז הרישום היא קיום מערכת שליטה ברמת היחידה וכן הכנת רישום מכין אחיד להצטיידות ולספירות מלאי ביחידות. בשנת העבודה 1981 הותקנו מחשבים במרכזי הרישום.

הביקורת העלתה, כי אג"ת ואג"א לא הגדירו את הדרישות המקצועיות לגבי כוח האדם שיפעיל את מרכזי הרישום: מעבדי נתונים, מפעילי מסופים, מפעילי מחשב ונקבניות, ולא קבע תקנים למקצועות אלה. המרכזים אוישו על פי אפשרויות של היחידות; לא נקבע לוח זמנים ומועד סיום לניסוי הפעלה של המרכזים. מטכ"ל/אג"א הודיע למשרד מבקר המדינה, באוגוסט 1982, כי שלב ניסוי המערכת עוד לא הסתיים וכי הישגי היחידות בהפעלת המחשב לצורך ניהול האפסניה אינם גדולים משום שלא נקבעו תקנים לכוח האדם שצריך להפעיל אותם.

*

מן הממצאים עולה, כי איכות כוח האדם בשירות חובה שהוצב לחיל התחזוקה לא אישרה פיתוח קצונה במספר הדרוש באיכות גבוהה. נתונים על התפלגות קבוצות איכות והשכלה של קציני החיל, לעומת קצינים בצה"ל בדרגות מקבילות, מצביעים על הבדלים משמעותיים; הממה הכללי עמד על הבדלים אלה והחליט לפעול לשיפור המצב. מצבות חוגרים במקצועות תחזוקה היו קטנות מהתקנים, ובמיוחד ביחידות קדמיות. מיפקדת קצין תחזוקה ראשי לא פיקחה על הכשרתם ועל קידומם המקצועי של חוגרים מחסנאים.